

JOANNA HABERKO*

Zmiana nazwiska rodzica po rozwodzie a nazwisko dziecka

Wprowadzenie**

Nazwisko pełni w życiu człowieka istotną funkcję. Nie tylko identyfikuje go w stosunkach prawnych¹, stanowi dobro osobiste, element stanu cywilnego ujawnianego w aktach stanu cywilnego, lecz również wskazuje na określoną relację rodzinnoprawną². Wprawdzie ten ostatni przymiot nie jest konieczny, tzn. nie musi być tak, że wszyscy członkowie rodziny noszą to samo nazwisko, niemniej jednak zazwyczaj małżonkowie albo noszą wspólne nazwisko, albo nazwisko jednego z nich obejmuje także człon będący nazwiskiem drugiego z nich³. Podobnie w przypadku dzieci: nazwisko dziecka odzwierciedla albo wspólne nazwisko jego rodziców,

* Joanna Haberko, prof. dr hab., Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, e-mail: joanna.haberko@amu.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-2713-3896>.

** Tekst dedykowany prof. UAM dr hab. Krystynie Wojtczak jako wyraz uznania dla jej dorobku i życzliwości, której doświadczam przez lata wspólnej pracy.

¹ Sąd Najwyższy (SN) przyjmuje, że: „[n]azwisko (i imię) jest skierowanym na zewnątrz znakiem rozpoznawczym osoby fizycznej” – zob. wyrok SN z 19 XI 2003 r., sygn. akt I PK 590/02, „OSNAPiUS” 2004, nr 20, poz. 351; podobnie wyrok SN z 8 VII 2011 r., sygn. akt IV CSK 665/10, „OSNC” 2012, nr 2, poz. 27; J. Panowicz-Lipska, *Art. 23 k.c.*, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. M. Gutowskiego, t. 1., wyd. 3, Warszawa 2021, s. 198.

² W tekście przyjęto szerokie pojmowanie stanu cywilnego z uwzględnieniem cech indywidualizujących osobę stwierdzonych w akcie stanu cywilnego zgodnie z art. 2 Ustawy z dnia 28 XI 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (tekst jedn. Dz.U. 2022, poz. 1681). Zob. też Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne – część ogólna*, wyd. 15, Warszawa 2019, s. 169.

³ Nie wyklucza to oczywiście sytuacji, w której każdy z małżonków pozostaje przy dotychczasowym nazwisku. T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, wyd. 9, Warszawa 2018, s. 80.

albo nazwisko jednego lub obojga z nich⁴. W wyjątkowych przypadkach, pomijając oczywiście sytuację dzieci nieznanymi rodziców, którym nazwisko nadaje się w trybie art. 89 § 4 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego⁵, dziecko nie będzie miało nazwiska żadnego z rodziców. Chodzi tu o przypadki dzieci przysposobionych lub dzieci, których rodzic zawarł nowe małżeństwo, a nie znajduje zastosowania reguła z art. 90 § 2 k.r.o.

Nazwisko, jak powyżej przyjęto, identyfikuje człowieka. Pozwala odróżnić go od innych ludzi. Ma często znaczenie porządkowe. Stanowi jednak przede wszystkim dobro osobiste człowieka. Jest atrybutem każdej osoby fizycznej, wpływa na jej tożsamość i postrzeganie siebie w społeczeństwie⁶. Pozwala na samookreślenie i utożsamienie się z określoną grupą osób, czasem rodem, wreszcie podlega ochronie przewidzianej przepisami prawa⁷. Nikt nie może zatem w dowolny sposób posługiwać się nazwiskiem kogoś innego. Nie można dowolnie przybierać nazwiska, zmieniać go i udostępniać w sytuacjach, w których przepisy prawa nie przewidują takiej możliwości.

Nazwisko, wspólnie ze stanem cywilnym, ukazuje także relację rodzinnoprawną⁸. Ochrona prawna w tym zakresie sprowadza się do tego, że nikt nie może samowolnie posługiwać się nazwiskiem w celu stworzenia u innych wrażenia pozostawania w relacji o takim właśnie, tj., rodzinnoprawnym, charakterze. Jeśli zwykło się mówić, że „Kowalska⁹ jest żoną Kowalskiego”, to żadna kobieta niebędąca żoną Kowalskiego ani nie może przypisać sobie tej relacji, jeśli żoną Kowalskiego nie jest, ani nie może mówić, że nazywa się Kowalska, by wskazać, że w relacji takiej jest¹⁰. Podobnie w przypadku dzieci – jeśli Nowak jest synem Nowaka, to oznacza to, że ojcostwo Nowaka zostało prawnie ustalone; względnie, że Nowak pojął za żonę matkę dziecka i małżonkowie zdecydowali o takim nazwisku¹¹. Przypisanie sobie relacji opartej

⁴ Szeroko na ten temat, także w ujęciu historycznym A. Gulczyński, *Nazwisko dziecka. Ewolucja ukazywania relacji rodzinnoprawnych*, Poznań 2010, *passim*.

⁵ Ustawa z dnia 25 II 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn. Dz.U. 2020, poz. 1359), dalej „k.r.o.”.

⁶ J. Panowicz-Lipska, *op. cit.*, s. 201.

⁷ J. Buchalska, *Nazwisko jako przedmiot ochrony w prawie polskim*, Warszawa 2015, *passim*.

⁸ A. Gulczyński, *op. cit.*, s. 105–180.

⁹ W tekście użyto nazwisk powszechnie występujących w kraju, bez odniesień do poszczególnych osób.

¹⁰ Z. Radwański, A. Olejniczak, *op. cit.*, s. 169.

¹¹ Dotyczy to oczywiście dziecka, które nie ukończyło 13. roku życia i którego ojcostwo nie zostało ustalone, a dziecko wcześniej nosiło nazwisko matki.

na pokrewieństwie nie jest zatem dopuszczalne. Nawet jeżeli prawda biologiczna przemawiałaby na korzyść określonej osoby, to dopóki w sposób przewidziany przepisami prawa nie zostanie ustalone pokrewieństwo oraz wiążące się z nim nazwisko, posługiwanie się wspólnym nazwiskiem nie jest dopuszczalne. Fakt biologicznego pokrewieństwa, a zwłaszcza ojcostwa, pozostaje dla sprawy bez znaczenia. Nie oznacza to jednak, że wspólne nazwisko ustalone w sposób przewidziany przepisami prawa jest odzwierciedleniem prawdy biologicznej, na której zwykle się opierać pokrewieństwo prawne¹². Jest to oczywiście wysoce pożądane, niemniej jednak nie stanowi reguły. Powodów takiego stanu rzeczy należy upatrywać w kilku czynnikach, które będą przedmiotem dalszej analizy.

Po pierwsze, nazwisko dziecka jest pochodną jego pochodzenia, w szczególności ustalenia ojcostwa w sposób przewidziany przepisami prawa. W sytuacji modelowej ustalenie pochodzenia prowadzi do odzwierciedlenia tego faktu w nazwisku. Nie jest to jednak konieczne, może także nie być możliwe w sytuacji, gdy matka i ojciec noszą różne nazwiska, w szczególności dwuczłonowe. Po drugie, fakt ustalenia pochodzenia nie musi się wiązać z ustaleniem nazwiska dziecka odzwierciedlającym nazwisko rodzica, którego pochodzenie ustalono, np. w sytuacjach ustalania pochodzenia dziecka po ukończeniu przez dziecko 13. roku życia i niewyrażeniu zgody na zmianę w tym przedmiocie (art. 89 § 1 *in fine*, art. 89 § 2 zd. 2, art. 90 § 1 *in fine* k.r.o.).

Uwzględniając złożoność problemu oraz fakt, że w literaturze wielokrotnie poruszane było zagadnienie ustalenia pochodzenia dziecka od ojca¹³ oraz wiążącego się z tym ustalenia nazwiska, przedmiotem poniższych rozważań pozostanie wyłącznie fragment tej sytuacji obejmujący ustalenie w zakresie nazwiska dziecka pochodzącego od małżonków, w szczególności w sytuacji rozwodu rodziców¹⁴.

Problem praktyczny, który pojawia się w analizowanej sytuacji, sprowadza się do ustalenia dopuszczalności zmiany nazwiska dziecka wówczas, gdy rodzic, w szczególności ten, z którym dziecko pozostaje po rozwodzie i któremu wyłącznie przysługiwać będzie władza rodzicielska,

¹² T. Smyczyński, op. cit., s. 219 i n.

¹³ J. Haberko, *Sytuacja prawna ojca dziecka przed i po urodzeniu*, w: *Pedagogika rodziny. Podejście systemowe*, t. 3, *Wychowanie do rodziny*, pod red. M. Marczewskiego, Gdańsk 2018, s. 705–734.

¹⁴ T. Smyczyński, op. cit., s. 289; A. Gaffke, M. Gaffke, *Vademecum kierownika urzędu stanu cywilnego*, Warszawa 2019, *passim*.

zmieni nazwisko w trybie art. 59 k.r.o. Może się wówczas zdarzyć, że wszyscy członkowie rodziny, wprawdzie żyjący już w rozłączeniu, będą nosić inne nazwiska¹⁵. W świetle doświadczenia życiowego nazwisko dziecka, zwłaszcza małoletniego, identyczne z nazwiskiem rodzica, z którym dziecko pozostaje, istotnie ułatwi szereg sytuacji życia codziennego. Będzie miało znaczenie także w sytuacji rozwodu, w którym pozbawienie drugiego rodzica władzy rodzicielskiej spowodowane było jej nadużywaniem lub rażącym zaniedbywaniem obowiązków względem dziecka. W szczególności dotyczyć to może agresji, naruszenia nietykalności cielesnej dziecka, stosowania przemocy czy gróźb karalnych¹⁶. Nie ulega w tym zakresie wątpliwości, że pozostawienie dziecku nazwiska tego rodzica może potęgować traumę związaną z dotychczasowymi przeżyciami i wpływać na jego dalszy rozwój¹⁷.

Celem prezentowanych w niniejszym tekście rozważań pozostaje ustalenie wzajemnej relacji przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz Ustawy z dnia 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska¹⁸ w zakresie dopuszczalności zmiany nazwiska dziecka w związku z pewnymi czynnościami konwencjonalnymi podejmowanymi przez rodzica po rozwodzie.

1. Nazwisko dziecka pochodzącego od małżonków

1.1. Domniemanie pochodzenia od męża matki

Nazwisko dziecka urodzonego w małżeństwie swoich rodziców pozostaje związane nie tylko z pokrewieństwem, lecz również z wyborem rodziców w zakresie nazwiska¹⁹. Wybór ten determinowany jest nazwiskami rodziców i – w zasadzie – nie może być dowolny. Zgodnie

¹⁵ K. Pietrzykowski, *Art. 59, w: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. K. Pietrzykowskiego, wyd. 6, Warszawa 2021, s. 767.

¹⁶ O. Trocha, *Przemoc psychiczna wobec dziecka – aspekty prawne*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka” 2011, nr 10(4), s. 56–65; J. Włodarczyk, *Przemoc wobec dzieci*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka” 2017, nr 16(1), s. 192–213.

¹⁷ M. Poremska, K. Odolczyk, *Krzywdzenie emocjonalne dziecka w sytuacji konfliktu okolorozwodowego rodziców*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka” 2022, nr 21(2), s. 57–77; M. Beisert, *Strategie radzenia sobie z rozwodem rodziców podejmowane przez dzieci w wieku dorastania*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka” 2008, nr 7(4), s. 82–97.

¹⁸ Tekst jedn. Dz.U. 2021, poz. 1988, dalej „u.z.i.n.”.

¹⁹ K. Pietrzykowski, *op. cit.*, s. 766.

z art. 88 § 1 k.r.o. dziecko, co do którego istnieje domniemanie, że pochodzi od męża matki, nosi nazwisko będące nazwiskiem obojga małżonków. Jeżeli małżonkowie mają różne nazwiska, dziecko nosi nazwisko wskazane w ich zgodnych oświadczeniach. Małżonkowie mogą wskazać nazwisko jednego z nich albo nazwisko utworzone przez połączenie nazwiska matki z nazwiskiem ojca dziecka. Przepis art. 88 § 2 zd. 2 k.r.o. wyraża regułę, zgodnie z którą jeżeli małżonkowie nie złożą zgodnych oświadczeń w sprawie nazwiska dziecka, nosi ono nazwisko dwuczłonowe składające się z nazwiska matki i dołączonego do niego nazwiska ojca.

Warto podkreślić, że preferencja ustawodawcy stoi po stronie wspólnego nazwiska wszystkich członków rodziny. Wiąże się to nie tylko z identyfikacją człowieka, lecz również dobitnie ukazuje charakter rodzinnoprawny relacji między członkami rodziny. Ponadto, nazwisko dziecka, które urodziło się w małżeństwie, związane jest z domniemaniem pochodzenia od męża matki i to niezależnie od biologicznego pokrewieństwa. Oznacza to, że w sytuacji dziecka, które rodzi się w małżeństwie swej matki, jej mąż będzie po pierwsze prawnym ojcem dziecka, a po drugie – dziecko będzie nosiło nazwisko ustalone przez małżonków przy zawarciu małżeństwa, względnie przy sporządzeniu aktu urodzenia pierwszego z dzieci. Fakt biologicznego ojcostwa innego mężczyzny, tak długo jak długo „działa” domniemanie z art. 62 k.r.o., nie wpływa ani na pokrewieństwo, ani na nazwisko dziecka. To pozostaje konsekwencją wcześniejszych ustaleń rodziców pozostających w małżeństwie, względnie wobec braku ich decyzji – konstrukcji nazwiska wynikającej z przepisów prawa (art. 88 § 2 zd. 2 k.r.o.).

Sytuacja różnych nazwisk małżonków musi skłaniać ich do podjęcia decyzji, które nazwisko będą nosiły dzieci. Ponownie, najlepszym dla rodziny rozwiązaniem pozostaje sytuacja, w której wszyscy członkowie rodziny nosiliby to samo nazwisko. Wiąże się to z przyjęciem wspólnego nazwiska przez małżonków (dotychczasowego nazwiska jednego z nich lub nazwiska złożonego z dwóch członów, z których jeden stanowi dotychczasowe nazwisko męża, a drugi dotychczasowe nazwisko żony lub odwrotnie). Należy założyć, że małżonkowie, podejmując tę decyzję, nie biorą pod uwagę konieczności rozstrzygnięcia kwestii ani swojego nazwiska, ani nazwiska dzieci zrodzonych z małżeństwa w sytuacji potencjalnego rozwodu. Pozostawałoby to sprzeczne z ideą trwałości i stabilności małżeństwa. Trudno też oczekiwać od małżonków, żeby podejmując decyzję odnośnie do zmiany nazwiska w momencie

zawierania małżeństwa, rozważali jednocześnie trudności związane z przyszłą i niepewną, poza tym z założenia nieoczekiwaną zarówno przez nich, jak i przez ustawodawcę, sytuacją rozwodu. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku dzieci, choć tu brać należy pod uwagę więcej czynników, potencjalnie wpływających na sytuację dziecka, w szczególności małoletniego.

Nazwisko dziecka pochodzącego z małżeństwa pozostaje sprzężone z domniemaniem pochodzenia od męża matki i decyzją matki oraz jej męża podejmowaną przy zawarciu małżeństwa, względnie przy sporządzeniu aktu urodzenia pierwszego z dzieci. Jak należy założyć, małżonkowie zdają sobie sprawę zarówno z powiązania pochodzenia opartego na domniemaniu z art. 62 k.r.o. z nazwiskiem, jak i z konieczności pogodzenia się z pierwotnym brzmieniem nazwiska dziecka niezależnie od biologicznego pokrewieństwa. Takie stanowisko ustawodawcy opiera się na przyjęciu obowiązku pożycia małżonków i obowiązku wierności między nimi. Jeżeli zatem kobieta będąca mężatką zajdzie w ciążę i urodzi dziecko, to pierwotnie otrzyma ono nazwisko ustalone przez małżonków. Nie można wykluczyć, że będzie to *ad casum* nazwisko mężczyzny (męża matki), który biologicznym ojcem nie jest, bądź też nazwisko dwuczłonowe obejmujące nazwisko tego mężczyzny. I w tej sytuacji nie sposób założyć, że małżonkowie będą brali pod uwagę fakt potencjalnej zdrady żony i naruszenie przez nią obowiązków wynikających z zawarcia małżeństwa. Wskazać w tym zakresie należy jednak, że zmiana, w przypadku nazwiska dziecka wiążąca się z ustaleniem pochodzenia od ojca (niekiedy i od matki), obejmować będzie zarówno zaprzeczenie ojcostwa lub macierzyństwa i dalsze ich ustalenie zgodnie z przepisami k.r.o., jak i decyzję dziecka co do zmiany nazwiska, jeżeli ukończyło ono 13. rok życia.

1.2. Decyzja o nazwisku dziecka przy zawarciu małżeństwa

Decyzja o zawarciu małżeństwa wiąże się z rozstrzygnięciem wielu kwestii, które w stosunku do decyzji o wstąpieniu w związek małżeński pozostają wtórne. Jak zauważono, nazwisko członków rodziny pełni funkcję identyfikacyjną, ale także ukazuje, a przynajmniej jest takie założenie, więzi rodzinnoprawne. Wiąże się to z preferowanym przyjęciem, że albo wszyscy członkowie rodziny noszą to samo nazwisko, albo wszyscy członkowie rodziny pozostają połączeni przynajmniej

jednym wspólnym członem nazwiska. Oczywiście nie sposób wyłączyć sytuacji, w której jedno z małżonków pozostanie przy swoim, w szczególności, dwuczłonowym nazwisku i nie podejmie decyzji o zmianie nazwiska przy jednoczesnej decyzji małżonków, że dzieci nosić będą nazwisko drugiego z nich. Doświadczenie życiowe podpowiada, że najczęściej z taką sytuacją będziemy mieli do czynienia, wówczas gdy matka dziecka nie zmienia nazwiska, zawierając małżeństwo, a małżonkowie podejmą decyzję, że dzieci nosić będą nazwisko męża (ojca dzieci). Jako przykład tej sytuacji wskazać można przypadek, w którym matka nosi nazwisko Nowak-Kowalska, i nie zmienia go po zawarciu małżeństwa z Kaczmakiem, ojciec nosi zatem nazwisko Kaczmarek i takie nazwisko małżonkowie decydują się nadać dzieciom. Podobnie, gdy matka pozostaje przy swoim nazwisku Nowak i nie zmienia go, wychodząc za Kowalskiego, a dzieci nosić będą nazwisko Kowalski(-a).

Małżonkowie podejmują decyzję o nazwisku dzieci w dwóch możliwych momentach czasowych²⁰. Po pierwsze, decyzję tę podejmują przy zawarciu małżeństwa²¹. Jeżeli nupturieni zdecydowali o zawarciu małżeństwa w trybie art. 1 § 1 k.r.o., rozstrzygnięcie co do nazwisk następuje wraz ze złożeniem oświadczeń o zawarciu małżeństwa. Jeżeli natomiast nupturieni podjęli decyzję o wstąpieniu w związek małżeński w trybie art. 1 § 2 k.r.o., rozstrzygnięcie odnośnie do nazwisk zapada w trakcie wizyty u kierownika urzędu stanu cywilnego poprzedzającej wydanie zaświadczeń o braku przeszkód do zawarcia małżeństwa²². Mając na uwadze, że zaświadczenie to traci ważność po sześciu miesiącach od dnia wystawienia przez kierownika urzędu stanu cywilnego, decyzja co do nazwiska małżonków i nazwisk dzieci może zostać podjęta po pierwsze nawet na sześć miesięcy przed zawarciem małżeństwa przez nupturientów, a po drugie na długo przed urodzeniem się dziecka. Nie jest to oczywiście kluczowa decyzja w kontekście dokonania czynności konwencjonalnej, jaką jest złożenie oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński, niemniej jednak złożenie tych oświadczeń przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego jest konieczne ze względu na wybór sposobu zawarcia małżeństwa²³. Przyszli nupturieni nie spotkają się

²⁰ K. Pietrzykowski, op. cit., s. 766.

²¹ Brak oświadczenia w tym zakresie nie wpływa na ważność samego małżeństwa. T. Smoczyński, op. cit., s. 80.

²² A. Tunia, *Czynności kierownika urzędu stanu cywilnego podejmowane przed zawarciem małżeństwa w formie wyznaniowej*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2005, t. 8, s. 238–239.

²³ Zob. Z. Radwański, A. Olejniczak, op. cit., s. 228.

bowiem, ze względu na wybór wyznaniowej drogi zawarcia małżeństwa, z urzędnikiem kompetentnym do odbioru oświadczeń o nazwisku²⁴. Może to skutkować pochopnością ich decyzji, a także nieprzemyślanym lub niedojrzałym jej charakterem²⁵. Nie można tego również wyłączyć w sytuacji składania oświadczeń w trybie art. 1 § 1 k.r.o.

Fakt, że decyzja zapada, a przynajmniej może zapaść na długo przed zawarciem małżeństwa, jak i na długo przed urodzeniem dziecka, skłonił ustawodawcę do zmiany przepisu art. 88 k.r.o. i dodania art. 88 § 3 k.r.o. Daje to możliwość zmiany decyzji co do nazwiska dzieci już po zawarciu małżeństwa.

1.3. Decyzja o nazwisku dziecka po zawarciu małżeństwa

Przepis art. 88 § 3 k.r.o. stwarza możliwość zmiany decyzji co do nazwiska dziecka podjętej, niezależnie od trybu zawarcia, przed zawarciem małżeństwa lub wraz z jego zawarciem. Przy sporządzeniu aktu urodzenia pierwszego wspólnego dziecka małżonkowie mogą złożyć przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego zgodne oświadczenia o zmianie wskazanego przez nich nazwiska dziecka albo oświadczenia, o których mowa w § 1, jeżeli nazwisko dziecka nie zostało przez nich wskazane.

Powodów takiego stanowiska ustawodawcy może być kilka²⁶. Po pierwsze, jak zauważono, decyzja co do nazwiska dziecka podejmowana może być na długo przed zawarciem małżeństwa oraz przed urodzeniem się pierwszego wspólnego dziecka małżonków. Ustawodawca daje zatem małżonkom możliwość zmiany uprzednio podjętej decyzji po dokonaniu pewnych przemyśleń, lepszym poznaniu się czy po wyborze imienia dla dziecka etc. W literaturze wyrażono nawet pogląd, że po przemyśleniu decyzji, która wcześniej mogła być niedojrzała²⁷.

Po drugie, w czasie od podjętej decyzji do urodzenia dziecka mogą mieć miejsce różne zdarzenia, których uwzględnienie lub nie może być dla dziecka zarówno korzystne, jak i niekorzystne, także gdy chodzi o nazwisko. Tytułem przykładu wskazać można sytuację śmierci lub skazania na długotrwałe więzienie ojca, którego nazwisko miałyby

²⁴ H. Chwyc, *Zawarcie małżeństwa i jego rejestracja w prawie polskim. Poradnik dla kierowników Urzędów Stanu Cywilnego*, Lublin 1999, s. 17.

²⁵ K. Pietrzykowski, op. cit., s. 766.

²⁶ Zob. też na temat prac legislacyjnych A. Gulczyński, op. cit., s. 169.

²⁷ K. Pietrzykowski, op. cit., s. 766.

nosić dziecko, podczas gdy matka nie zmieniła nazwiska przy zawarciu małżeństwa.

Po trzecie, wreszcie może zdarzyć się tak, że nazwisko wybrane przez rodziców będzie, a w każdym razie może być, dla dziecka w jakiś sposób obciążające ze względu na np. szczególnie odrażającą zbrodnię popełnioną przez osobę o tym nazwisku, która pozostaje w świadomości opinii publicznej.

Powody zmiany nazwiska dziecka w trybie art. 88 § 3 k.r.o. nie muszą być racjonalne. Kierownik urzędu stanu cywilnego nie oczekuje uzasadnienia ani nie uzależnia decyzji od przedstawienia ważnych powodów. Nie można zatem wykluczyć także takiego powodu, który będzie wiązał się z konsekwencją w postaci przyszłego rozwodu, o ile między małżonkami doszło do zupełnego i trwałego rozkładu pożycia, zwłaszcza jeśli żona zaszła w ciążę z innym mężczyzną, a dziecko miałoby, wedle wcześniejszej decyzji w trybie art. 88 § 1 k.r.o., nosić nazwisko męża.

2. Rozwód rodziców a sytuacja dziecka

Sąd, rozstrzygając w wyroku rozwodowym wszelkie kwestie istotne dla małżonków, podejmuje także decyzje dotyczące ich wspólnych małoletnich dzieci. Sąd ani w wyroku rozwodowym, ani w późniejszym rozstrzygnięciu nie podejmuje decyzji w zakresie nazwiska małoletniego. Jedynie tytułem uzupełnienia wskazać należy, że kwestia nazwiska dziecka pozostaje niezależna od sytuacji osobistej rodziców, w szczególności tego, czy pozostają oni w ogóle, a nawet jeszcze, w związku małżeńskim. Stan ten odzwierciedla zresztą treść przepisów art. 89–90¹ k.r.o. Oczywiście – jak zauważono – urodzenie dziecka w małżeństwie jego matki niejako automatycznie uruchamia konsekwencję w postaci pokrewieństwa męża matki i nazwiska dziecka na podstawie złożonych oświadczeń w trybie art. 88 § 1 k.r.o. lub w trybie art. 88 § 2 zd. 2 k.r.o. Jeśli małżonkowie nie zdecydują inaczej przy sporządzaniu aktu urodzenia ich pierwszego dziecka, dziecko nosi nazwisko ustalone zgodnie z regułą wyrażoną w art. 88 § 1 lub art. 88 § 2 zd. 2 k.r.o.

Rozwód rodziców nie wpływa na zmianę w tym zakresie, nawet jeżeli dziecko nosi nazwisko mężczyzny, który nie jest jego biologicznym ojcem. Zmiana w tym przedmiocie możliwa jest jedynie na podstawie wyroku zaprzeczającego ojcostwu męża matki, a to pozostaje niezależne

od małżeństwa czy rozwodu rodziców. Fakt braku zmian w zakresie pokrewieństwa, a co za tym idzie nazwiska dziecka, nie łączy się w sytuacji rozwodu z brakiem konieczności regulacji innych kwestii. Rozwód rodziców dziecka małoletniego wymaga rozstrzygnięcia sytuacji związanej z władzą rodzicielską oraz miejscem zamieszkania dziecka, a także z kontaktami z tym rodzicem, z którym dziecko nie będzie zamieszkiwać. Sąd, rozstrzygając wskazane wyżej kwestie, kieruje się dobrem dziecka, nie zaś zgodnością nazwisk. Ten fakt pozostaje wtórny dla istoty rozstrzygnięcia o zakresie władzy rodzicielskiej, kontaktach, realizacji obowiązku alimentacyjnego czy miejscu zamieszkania małoletniego.

3. Zmiana nazwiska rodzica po rozwodzie w trybie art. 59 k.r.o. a nazwisko dziecka

Zgodnie z treścią art. 59 k.r.o. małżonek rozwiedziony, który wskutek zawarcia małżeństwa zmienił swoje dotychczasowe nazwisko, może przez oświadczenie złożone przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego lub konsulem powrócić do nazwiska, które nosił przed zawarciem małżeństwa²⁸. Kompetencja kierownika urzędu stanu cywilnego (konsula) jest kompetencją wyłączną. Oznacza to, że żaden inny organ nie może przyjąć oświadczenia w trybie art. 59 k.r.o.²⁹ Przepis przyjmuje w tym zakresie także ograniczenie czasowe do trzech miesięcy od chwili uprawomocnienia się wyroku rozwodowego. Zmiana nazwiska, jak wcześniej zauważono, oznacza powrót do nazwiska, które małżonek nosił przed zawarciem małżeństwa, i dotyczy tylko osoby tego małżonka. Jest to jego autonomiczna decyzja. Nie jest zatem możliwe ani rozciągnięcie tej zmiany na drugiego małżonka, jeśli ten nie wyraża takiej woli, składając własne oświadczenie, ani żądanie dokonania takiej zmiany przez małżonka, którego nazwisko przybrał drugi małżonek³⁰. Złożenie oświadczenia w trybie art. 59 k.r.o. nie rozciąga się także na małoletnie dzieci małżonków.

²⁸ O sytuacji separacji lub unieważnienia małżeństwa zob. np. J. Sasiak, *Art. 59, w: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. M. Habdas, M. Frasa, Warszawa 2021, s. 608; zob. też postanowienie Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego (WSA) w Poznaniu z 6 VII 2016 r., sygn. akt. II SAB/Po 41/16, LEX 2092154.

²⁹ Zob. wyrok SN z 23 IX 1974 r., sygn. akt. III CRN 188/74, LEX 7589.

³⁰ Zob. postanowienie SN z 2 II 1978 r., sygn. akt IV CZ 11/78, LEX 8065; wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie z 20 III 2018 r., sygn. akt I C 549/17, LEX 2514549.

Tryb zmiany nazwiska przewidziany w art. 59 k.r.o. pozostaje uprawnieniem przyznanym określonej osobie³¹. Jest nią wyłącznie małżonek, który przy zawarciu małżeństwa zmienił nazwisko. Zmiana nazwiska w tym trybie nie daje możliwości dowolnego obrania nazwiska po złożeniu oświadczenia i pozostaje ograniczona jedynie do „powrotu” do nazwiska noszonego przed zawarciem małżeństwa. Przyjęcie tego rozwiązania, jakkolwiek uzasadnione chęcią powrotu przez małżonka do sytuacji życiowej sprzed rozwodu, zwłaszcza wówczas gdy małżeństwo lub rozwód wiążą się dla niego z negatywnymi wspomnieniami lub stanowią szczególnie trudne przeżycia, niesie szereg konsekwencji, o których małżonek zmieniający nazwisko w tym trybie powinien pamiętać.

Po pierwsze, jakkolwiek sposób odejścia od nazwiska noszonego w trakcie trwania małżeństwa jest pozbawiony nadmiernych formalności, to jednak może powodować sytuację, w której rodzic, a nawet rodzice będą mieli inne nazwisko niż dziecko. Można tę sytuację zobrazować następującym przykładem: małżonkowie przy zawarciu małżeństwa podjęli decyzję, że będą się nazywać: Nowak (*de domo* Kowalska), Nowak, a dzieci zrodzone z tego małżeństwa – Nowak. Powrót kobiety do nazwiska noszonego przed zawarciem małżeństwa skutkować będzie tym, że będzie ona nosić nazwisko Kowalska, a dziecko pozostające z matką będzie nosić inne nazwisko. Podobnie w sytuacji, w której małżonkowie przy zawarciu małżeństwa podjęli decyzję, że będą się nazywać: Kowalska-Nowak (*de domo* Kowalska), Nowak-Kowalski (*de domo* Nowak), natomiast dzieci zrodzone z małżeństwa będą się nazywać Nowak-Kowalski(-a). Powrót każdego z małżonków do nazwisk noszonych przed zawarciem małżeństwa spowoduje, że dzieci nosić będą inne nazwisko niż którekolwiek z rodziców.

Po drugie, ten sposób zmiany nazwiska pozostaje ograniczony terminem zawitym trzech miesięcy od dnia uprawomocnienia się orzeczenia rozwodu³². Mając na uwadze fakt, że nazwisko stanowi zarówno element stanu cywilnego, jak i dobro osobiste podlegające ochronie, intencja ograniczenia dopuszczalności decyzyjnej w tym zakresie znajduje swe odzwierciedlenie w stabilności stanu cywilnego i bezwzględny

³¹ Z. Krzemiński, *Rozwód. Komentarz, orzecznictwo, piśmiennictwo, wzory pism*, Kraków 2001, s. 128.

³² Zob. wyrok SN z 21 III 1996 r., sygn. akt III ARN 78/95, „OSNP” 1996, nr 19, poz. 284; T. Sokołowski, *Art. 59, w: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. H. Doleckiego, T. Sokołowskiego, wyd. 2, Warszawa 2013, s. 482 i literatura tam powołana.

charakterze praw chroniących dobra osobiste³³. Nie można zatem nazwiska zmieniać dowolnie, w dowolnym czasie. Ono samo zaś stanowi, z założenia, odzwierciedlenie pewnych relacji o charakterze rodzinno-prawnym i nawiązuje albo do małżeństwa, albo do pokrewieństwa.

Po trzecie wreszcie, tryb przewidziany w art. 59 k.r.o. związany jest wyłącznie z niwelowaniem negatywnych skutków rozvodu w sferze osobistej małżonka³⁴. Dotyczy każdego z małżonków z osobna. Każdy może zatem zarówno zmienić nazwisko w tym trybie, jak i pozostać przy nazwisku noszonym w czasie trwania małżeństwa.

4. Zmiana nazwiska rodzica po rozwodzie a nazwisko dziecka

4.1. Zmiana nazwiska rodzica w związku z zawarciem nowego małżeństwa

Jak zauważono, zmiana nazwiska w trybie art. 59 k.r.o. może skutkować różnicami pomiędzy nazwiskiem rodzica, z którym dziecko pozostaje, a małoletnim dzieckiem. Doświadczenie życiowe podpowiada, że w wielu sytuacjach życia codziennego taki stan może utrudniać zwykłe funkcjonowanie matce lub ojcu, z którą/którym dziecko pozostaje, jeśli ono samo nosi inne nazwisko. Może się nawet zdarzyć tak, że władza rodzicielska przysługiwać będzie w pełnym wymiarze temu z rodziców, który nosi inne nazwisko niż dziecko. Dotyczy to również przedstawicielstwa ustawowego i wiążących się z tym konsekwencji. Nie ulega jednak wątpliwości, że pozostawanie dziecka z tym z rodziców, z którym łączy go wspólne nazwisko, będzie ułatwiać szereg sytuacji życiowych. Podobnie jak fakt, iż przedstawicielem ustawowym dziecka pozostanie osoba, którą z dzieckiem łączy to samo nazwisko.

Nie są to oczywiście trudności, których nie dałoby się pokonać, niemniej jednak wskazują na określoną sytuację osobistą, którą ani rodzic, ani dziecko nie chcą się dzielić czy wyjaśniać osobom postronnym. Rodzą się także pytania o zakres zmian w ramach możliwości ujednolicenia

³³ Pogląd ten wielokrotnie znajdował odzwierciedlenie w orzecznictwie, zob. np. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego (NSA) z 9 VII 1993 r., sygn. akt SA/Wr 605/96, „ONSA” 1994, nr 3, poz. 10; wyrok WSA w Gdańsku z 18 I 1994 r., sygn. akt SA/Gd 1114/93, „ONSA” 1995, nr 2, poz. 56; wyrok NSA z 15 III 2007 r., sygn. akt II OSK 452/06, Legalis.

³⁴ Na temat winy rozkładu pożycia oraz rażąco nagannego sposobu prowadzenia się małżonka w kontekście żądania zmiany nazwiska zob. J. Gajda, *Art. 59, w: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. K. Pietrzykowskiego, wyd. 6, Warszawa 2020, s. 523.

nazwiska dziecka z „nowym” nazwiskiem rodzica, w szczególności tego, z którym dziecko pozostaje, jak i tego, który jest przedstawicielem ustawowym.

Rodzic, zmieniający nazwisko po rozwodzie, musi mieć świadomość następujących faktów. Po pierwsze, że zmiana nie obejmie automatycznie, co więcej w ogóle, małoletniego dziecka. Dotyczy to zarówno zmiany w trybie art. 59 k.r.o., zmiany w trybie administracyjnym, jak i zmiany związanej z zawarciem nowego małżeństwa.

Rodzic, i dotyczy to oczywiście każdego z rodziców, może zmienić nazwisko również w związku z ponownym zawarciem związku małżeńskiego. Wypada podkreślić, że sytuacji, w której rodzic (dotyczy to każdego z rodziców) zawrze nowe małżeństwo, zastosowanie art. 90 § 1 i § 2 k.r.o. rodzi trudności interpretacyjne co do możliwości zmiany nazwiska dziecka. Jeżeli bowiem z tej możliwości chcieliby skorzystać oboje rodzice, to w sposób oczywisty będzie to prowadzić do niezamierzonego z wolą ustawodawcy częstego zmieniania nazwiska dziecka. Chodzi w analizowanym zakresie o takie dziecko, które nie nosi nazwiska ojca albo nazwiska utworzonego na podstawie zgodnych oświadczeń rodziców dziecka przez połączenie nazwiska matki z nazwiskiem ojca dziecka. To z kolei oznacza, że każde z rodziców, zawierając nowe małżeństwo, może chcieć skorzystać z art. 90 § 1 k.r.o., co prowadzić będzie do zmiany nazwiska dziecka³⁵. Stan ten nie jest korzystny dla zapewnienia tożsamości dziecka ani dla pewności jego stanu cywilnego, na który składa się nazwisko. W tym kontekście wskazać należy, że realizacja celu przepisu sprowadzać się powinna do przyznania tej możliwości jedynie temu z rodziców, który sprawuje pieczę nad dzieckiem³⁶.

Dalej, możliwość podejmowania decyzji o nazwisku dziecka ograniczona zostaje osiągnięciem przez małoletniego wieku 13. roku życia. Podjęcie tej decyzji, objawiającej się zgodą na zmianę nazwiska, jest

³⁵ K. Żaczekiewicz-Zborska, *Zmiana nazwiska dziecka po rozstaniu rodziców*, <https://www.prawo.pl/prawo/zmiana-nazwiska-dziecka-warunki-i-problemy-po-rozwodzie,501257.html> (dostęp: 13 IX 2022).

³⁶ K. Pietrzykowski, op. cit., s. 777; A. Sylwestrzak, *Art. 90, w: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. H. Doleckiego, T. Sokołowskiego, wyd. 2, Warszawa 2013, s. 634 w zakresie wątpliwości z powołaniem pracy J. Strzebinczyk, *Nazwisko członków małej rodziny (według przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego)*, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy po nowelizacji*, pod red. J. Mazurkiewiczza, Wrocław 2010, s. 113; P. Wicherek, *Art. 59, w: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. M. Habdas, M. Frasa, Warszawa 2021, s. 914–915.

uprawnieniem osobistym dziecka i nie podlega obowiązkowi posłuszeństwa rodzicom.

Pozostawiając na uboczu rozważań wzmiankowane wyżej wątpliwości związane z art. 90 § 1 k.r.o. i zmianą nazwiska dziecka na nazwisko ojczyrna (macochy), wskazać należy, że przewidziany w Kodeksie sposób dotyczy jedynie sytuacji małoletniego poniżej 13. roku życia, który nie nosi nazwiska ojca³⁷ ani nazwiska utworzonego na podstawie zgodnych oświadczeń rodziców dziecka przez połączenie nazwiska matki z nazwiskiem ojca dziecka³⁸. Kodeks w tym zakresie nie rozstrzyga ważnej kwestii, mianowicie: czy możliwe jest dokonanie zmiany w trybie administracyjnym z pominięciem ograniczenia z art. 90 § 1 k.r.o., czyli czy na podstawie ustawy o zmianie imienia i nazwiska rodzic mógłby dokonać zmiany nazwiska także wówczas, gdyby małoletnie – poniżej 13. roku życia dziecko nosiło nazwisko ojca lub nazwisko utworzone na podstawie zgodnych oświadczeń rodziców dziecka przez połączenie nazwiska matki z nazwiskiem ojca dziecka?

4.2. Zmiana nazwiska rodzica i zmiana nazwiska dziecka lub zmiana nazwiska dziecka w trybie administracyjnym

Rozstrzygnięcia rodzinnoprawne w zakresie zarówno zmiany nazwiska rodzica po rozwodzie, jak i nazwiska dziecka w związku z zawarciem przez rodzica nowego małżeństwa nie stanowią jedynej przesłanki materialnoprawnej dla zmiany nazwiska dziecka. Oczywiście ani zmiana nazwiska rodzica w związku z uprawnieniem z art. 59 k.r.o., ani zmiana w związku z zawarciem nowego małżeństwa nie tworzą automatycznie podstawy do zmiany nazwiska dziecka. Co do zasady jest inaczej. Ustawa o zmianie imienia i nazwiska posługuje się klauzulą generalną ważnych powodów, wśród których art. 4 ust. 1 u.z.i.n. wymienia zmianę imienia lub nazwiska ośmieszającego albo nielicującego z godnością człowieka; zmianę na imię lub nazwisko używane; zmianę na imię lub nazwisko, które zostało bezprawnie zmienione; zmianę na imię lub nazwisko noszone zgodnie z przepisami prawa państwa, którego

³⁷ Np. nosi nazwisko matki, o czym małżonkowie zdecydowali przy zawarciu małżeństwa, lub nosi nazwisko ustalone w trybie art. 89 k.r.o., w szczególności art. 89 § 3 k.r.o.

³⁸ Np. nosi nazwisko powstałe przez połączenie nazwiska matki z nazwiskiem ojca, ale nie na podstawie oświadczeń złożonych przez małżonków, lecz na podstawie art. 88 § 2 zd. 2 k.r.o.

obywatelstwo również się posiada. Już pobieżna weryfikacja przykładowo wymienionych przesłanek prowadzi do konstatacji, że wprowadzenie możliwe *ad casum* będzie powołanie się, w sytuacji dążenia do zmiany nazwiska dziecka w związku ze zmianą nazwiska rodzica po rozwodzie, na którąś z nich, niemniej jednak stan ten będzie miał miejsce niezwykle rzadko. Kluczowe będzie zatem powołanie ważnego powodu innego niż wymienione przykładowo w treści przepisu art. 4 ust. 1 u.z.i.n.³⁹

Powodem takim, jak się wydaje, będzie zabezpieczenie interesu małoletniego przez posiadanie nazwiska takiego jak rodzic, z którym dziecko pozostaje i który sprawuje nad nim władzę rodzicielską, a w szczególności pieczę. Warto wskazać w tym zakresie, że dopuszcza się „[d]okonanie zmiany imienia lub nazwiska w trybie administracyjnym wyłącznie z ważnych powodów. Katalog ważnych powodów uzasadniających zmianę imienia lub nazwiska zawartych w cytowanym przepisie nie jest zamknięty. Wskazuje na to sformułowanie «w szczególności», które oznacza, że ustawodawca dopuszcza możliwość zaistnienia także innych sytuacji, które mogą uzasadnić zmianę imienia lub nazwiska, jeżeli zostaną ocenione jako «ważne powody». Decyzja ta ma charakter uznaniowy, a obowiązkiem sądu jest zbadanie, czy ocena pojęcia «ważne powody» nie nosi cech dowolności i nie przekroczyła dopuszczalnej granicy swobody interpretacji⁴⁰. To może być *ad casum* szczególnie trudne, gdyż – jak zauważono – ważny powód sprowadza się zazwyczaj do wykazania, że wspólne nazwisko ułatwi funkcjonowanie w życiu codziennym i zabezpieczy prywatność członków rodziny, w szczególności rodzica, z którym dziecko pozostaje, i dziecka. Może jednak w szczególnie uzasadnionych sytuacjach wpłynąć także na realizację dobra dziecka poprzez odcięcie się od wyjątkowo bolesnych wspomnień związanych z osobą drugiego rodzica.

Rodzic, dokonujący takiej zmiany, musi jednak liczyć się z ograniczeniem w postaci zgody drugiego rodzica. Zgodnie z art. 9 ust. 2 u.z.i.n. zmiana imienia lub nazwiska małoletniego dziecka następuje na wniosek przedstawiciela ustawowego dziecka. Przepisy art. 8 ust. 2–5 u.z.i.n. stosuje się odpowiednio. Przepis art. 8 ust. 2 u.z.i.n. stanowi zaś, że zmiana nazwiska lub nazwiska rodowego jednego z rodziców rozciąga się na małoletnie dzieci i na dzieci, które pochodzą od tych

³⁹ Zob. np. wyrok WSA w Rzeszowie z 1 X 2019 r., sygn. akt II SA/Rz 751/19, Legalis 2232069; wyrok NSA z 22 IX 2017 r., sygn. akt II OSK 69/16, Legalis 1688489; wyrok WSA w Gliwicach z 10 III 2017 r., sygn. akt II SA/Gl 1187/16, Legalis 1597760.

⁴⁰ Wyrok WSA w Łodzi z 15 II 2017 r., sygn. akt III SA/Łd 745/16.

samych rodziców, pod warunkiem że drugi z rodziców wyraził na to zgodę, chyba że nie ma on pełnej zdolności do czynności prawnych lub jest pozbawiony władzy rodzicielskiej albo nie żyje⁴¹. Takie stanowisko ustawodawcy rodzi konieczność uzyskania zgody przez rodzica, którego nazwisko dziecko nosi, jeżeli rodzic ten nie został pozbawiony władzy rodzicielskiej. Stanowisko orzecznicze opiera się na niekwestionowanym przez doktrynę poglądzie, że „[o]graniczenie władzy rodzicielskiej nie może iść tak daleko, aby stało się równoznaczne z jej pozbawieniem, nie ma ono bowiem charakteru penalnego. Dopiero ostateczne odebranie atrybutów władzy rodzicielskiej w całości, tj. pozbawienie władzy rodzicielskiej, uzasadnia skorzystanie z wyjątku przewidzianego w art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska”⁴².

Brak zgody rodzica, któremu przysługuje, choćby w ograniczonym wymiarze, władza rodzicielska, nie zamyka wnioskodawcy możliwości zmiany nazwiska dziecka na nazwisko rodzica, z którym dziecko pozostaje. Jak wynika z art. 9 w zw. z art. 8 ust. 2–5 u.z.i.n., jedną z przesłanek dopuszczalności zmiany nazwiska małoletniego dziecka jest przesłanka zgody drugiego z rodziców, a w razie braku porozumienia między rodzicami – zgoda sądu opiekuńczego na zmianę nazwiska dziecka, która zastępuje zgodę drugiego z rodziców⁴³. Przepis art. 8 ust. 3 u.z.i.n. jest nieprecyzyjny z następujących powodów. W zakresie zmiany nazwiska małoletniego dziecka nie chodzi, w każdym razie nie musi tak być, o porozumienie rodziców, ale o zgodę rodzica, który z wnioskiem nie występuje. Będzie to zwykle rodzic, którego nazwisko dziecko nosi (względnie nazwisko, na które składa się człon będący nazwiskiem tego rodzica) i któremu przysługuje władza rodzicielska. Nie można oczywiście wykluczyć sytuacji, w której dziecko nosi nazwisko drugiego małżonka, a rodzic nie zgadza się na zmianę powodowany stabilnością stanu cywilnego swojego dziecka.

W interesującej nas sytuacji chodzić będzie o przełamanie odmowy zgody lub jej brak poprzez decyzję sądu, która uwzględnić musi szereg okoliczności. Przedmiotem oceny nie pozostaje tu brak porozumienia,

⁴¹ Zob. uchwała SN z 13 VII 1987 r., sygn. akt III CZP 40/87.

⁴² Tak wyrok WSA w Gorzowie Wlkp. z 19 XII 2019 r., sygn. akt II SA/Go 701/19, Legalis 2268596.

⁴³ Zob. wyrok WSA w Krakowie z 20 V 2021 r., sygn. akt III SA/Kr 1416/20, Legalis 2593254; podobnie wyrok NSA z 23 IX 2020 r., sygn. akt II OSK 889/20, Legalis 2498702.

ale powody, dla których rodzic się nie zgadza na zmianę nazwiska swojego małoletniego dziecka. Problem nie dotyczy, co warto podkreślić, wyłącznie zmiany nazwiska rodzica po rozwodzie poprzez powrót do nazwiska noszonego przed zawarciem małżeństwa, ale każdej zmiany nazwiska dziecka i rodzica, która rozciąga się na nazwisko małoletniego, następującej także w trybie administracyjnym. Ocena braku zgody dotyczyć będzie także zmiany następującej na wniosek rodzica, z którym dziecko nie pozostaje, jeżeli ten jest przedstawicielem ustawowym dziecka. Można bowiem wyobrazić sobie sytuację, w której rodzic dla dokuczenia byłemu małżonkowi, z którym dziecko pozostaje i który nosi takie samo nazwisko jak dziecko, występuje o zmianę na nazwisko własne uzyskane w trybie art. 59 k.r.o. By powyższe zilustrować przykładem: wszyscy członkowie rodziny noszą nazwisko Nowak, które jest nazwiskiem męża; po rozwodzie kobieta – matka dziecka podejmuje decyzję w trybie art. 59 k.r.o. o powrocie do nazwiska noszonego przed zawarciem małżeństwa – Kowalska i jednocześnie wnosi o zmianę nazwiska małoletniego dziecka na nazwisko Kowalski(-a), pomimo że dziecko pozostaje, na mocy orzeczenia rozwodowego, z ojcem. Podobnie sytuacja wyglądałaby w razie zmiany nazwiska przez matkę w trybie administracyjnym. Sąd, podejmując decyzję o przełamaniu odmowy zgody lub jej braku, musi zważyć nie tylko, czy istnieją ważne powody dla zmiany nazwiska, lecz jednocześnie czy zmiana ta będzie zgodna z dobrem dziecka. Musi brać pod uwagę stabilność stanu cywilnego dziecka oraz że nazwiska nie powinny zmieniać się często i w sposób dowolny, gdyż zwłaszcza u małoletniego może to wpływać na poczucie jego tożsamości i postrzeganie siebie jako podmiotu.

Wreszcie, jak się wydaje, sąd rozstrzygnąć musi wzmiankowaną uprzednio wątpliwość przełamania ograniczenia z art. 90 § 2 k.r.o. w przypadku, w którym małoletni nosiłby nazwisko ojca, a matka zawarłaby nowe małżeństwo, w wyniku czego zmieniałaby nazwisko. Jak zauważono wyżej, taki stan może prowadzić do niezamierzonego z wolą ustawodawcy braku stabilności stanu cywilnego objawiającego się w nazwisku. Przyjęcie dopuszczalności zmiany mogłoby powodować, że małoletni miałby w krótkim czasie kilka nazwisk: nazwisko ojca, nazwisko matki uzyskane w trybie administracyjnym, nazwisko nowego męża matki uzyskane w trybie administracyjnym, a przewidziana w art. 90 § 1 k.r.o. ochrona nazwiska rodzica, od którego dziecko pochodzi, okazałaby się iluzoryczna.

4.3. Zmiana nazwiska dziecka po ukończeniu przez nie 13. roku życia

Ukończenie przez małoletniego 13. roku życia uprawnia go do podjęcia decyzji co do zmiany nazwiska. Ustawodawca przyjmuje, że ukończenie 13. roku życia daje małoletniemu poczucie własnej tożsamości na tyle silne, że może on samodzielnie wyrazić zgodę na zmianę w zakresie nazwiska. Godzi się zauważyć, że granica ta dotyczy wszystkich zmian, zarówno tych przewidzianych w k.r.o. (art. 88 § 4 zd. 2 k.r.o., art. 89 § 1 *in fine* i § 2 zd. 2 k.r.o., art. 90 § 1 *in fine* k.r.o.), jak i w u.z.i.n. (art. 8 ust. 2 u.z.i.n.). Jednocześnie podkreślenia wymaga fakt, że o ile w przypadku braku porozumienia (zgody) rodzica istnieje możliwość wyrażenia zgody zastępczej przez sąd, o tyle brak lub odmowa zgody małoletniego po ukończeniu przez niego 13. roku życia skutecznie i ostatecznie blokują możliwość zmiany nazwiska.

Podsumowanie

Prezentowane wyżej rozważania prowadzą do kilku ważnych wniosków. Małżonkowie, podejmując decyzję o zmianie nazwiska w związku z zawarciem małżeństwa, realizują własne uprawnienie, podobnie jak podejmując decyzję o zmianie nazwiska w związku z orzeczeniem rozwodu. Jest to uprawnienie osobiste, niezależne od woli drugiego małżonka. Podjęta przez każdego z małżonków decyzja kształtuje ich stan cywilny. Wybór nazwiska, które małżonkowie noszą po zawarciu małżeństwa, nie jest dowolny, podobnie jak nie jest dowolne ukształtowanie nazwiska po rozwodzie w trybie art. 59 k.r.o. Brak oświadczenia złożonego przez każdego z małżonków w terminie zawitym trzech miesięcy od uprawomocnienia się orzeczenia rozwodu skutkuje pozostaniem przy nazwisku noszonym w czasie trwania małżeństwa. Niezłożenie oświadczenia w trybie art. 59 k.r.o. w przewidzianym terminie nie zamyka możliwości powrotu do nazwiska noszonego przed zawarciem małżeństwa, niemniej jednak odbywa się to wyłącznie w trybie administracyjnym.

Decyzja o nazwisku każdego małżonków nie przekłada się automatycznie na nazwisko dzieci, które urodzą się w małżeństwie. Nazwisko dziecka, co do którego działa domniemanie z art. 62 k.r.o., zależy od decyzji małżonków. Nazwisko tak ustalone pozostaje niezależne od

późniejszych zdarzeń, w szczególności rozwodu rodziców i zmian dokonywanych przez nich w zakresie własnych nazwisk w trybie art. 59 k.r.o.

W sytuacji zmiany nazwiska w związku z zawarciem przez rodzica nowego małżeństwa, a także zmiany nazwiska w trybie administracyjnym rozciągnięcie tych skutków na sytuację nazwiska małoletniego zależy od szeregu czynników i spełnienia ważnych powodów. W sytuacji zmiany nazwiska w trybie art. 90 § 1 k.r.o., czyli w związku z zawarciem przez rodzica nowego małżeństwa, ustawodawca decyduje się chronić nazwisko rodzica, od którego dziecko pochodzi, oraz nazwisko zawierające jako człon nazwisko drugiego rodzica, jeżeli nazwisko dziecka ustalono poprzez zgodne oświadczenia rodziców. Przepis art. 90 § 1 k.r.o. wymaga jednak zmiany w zakresie określenia dopuszczalności ustalenia nowego nazwiska dziecka wyłącznie w sytuacji nowego małżeństwa tego rodzica, z którym dziecko pozostaje. Chodzi o zasymilowanie wszystkich członków nowej rodziny także poprzez nazwisko.

Zmiana nazwiska w trybie administracyjnym pozostaje niezależna od sytuacji wskazanych w k.r.o. Mając na uwadze wskazane wyżej racje, powinna mieć miejsce wyjątkowo i odbywać się wyłącznie z ważnych powodów. Zarówno kierownik urzędu stanu cywilnego, jak i sąd powinni ocenić, czy istnieją równie ważne, jak stabilność stanu cywilnego i stabilność nazwiska, powody uzasadniające zmianę. Przełamanie braku zgody lub odmowy jej wyrażenia przez drugiego rodzica oceniane musi być i przez kierownika urzędu stanu cywilnego, i przez sąd wnikliwie i ze szczególną ostrożnością. Nazwisko małoletniego nie powinno się bowiem zmieniać często. Przełamanie zasad ustalenia nazwiska określonych w k.r.o. poprzez tryb administracyjny, poza sytuacjami wskazanymi w art. 4 ust. 1 u.z.i.n., następować powinno – o ile w ogóle – zupełnie wyjątkowo. Ustawa o zmianie imienia i nazwiska nie może być bowiem swoistym remedium na ograniczenia wynikające z Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

CHANGE IN THE PARENT'S SURNAME AFTER DIVORCE AND THE CHILD'S NAME

Summary

The text takes up the problem of the role of names in human life. The author refers to the identifying and ordering role of each person's name in legal relations; she recognizes that the surname is a personal right and, moreover, that it is part of the

marital status disclosed in marital status records. The surname also indicates the particular family-legal relationship of a person, both in terms of being married and being descended from certain parents.

The text relates first of all to the method of establishing the surname for a child coming from spouses, and then to the child's situation in the face of their parents' divorce and of using the possibility of returning to the surname before marriage. The choice of the child's name is not arbitrary. The Act regulates in detail the method and timing of selecting a child's name. As a rule, in the case of a spouse's child, the child's surname remains associated with the presumption of descent from the mother's husband.

The article goes on to deal with the issue of the surname being changed by the parents following a divorce and the lack of influence of this decision on a change in the child's surname. When a parent decides to return to their pre-marriage surname, they exercise their own right, the effects of which do not extend to the child.

The author analyzes the impact of changing the parent's surname in connection with entering into a new marriage, as well as the admissibility of changing the surname under administrative procedure, extending these effects to the situation of the minor's surname. The text indicates a number of factors from which the law makes it possible to change a child's surname. In the discussion, the author comes to the conclusion that changing a surname in the administrative mode remains independent of the situations indicated in the Family Code, which means that it should take place only exceptionally and solely for important reasons.

Keywords: surname – changing of the surname – divorce – child – parents

LITERATURA

- Beisert M., *Strategie radzenia sobie z rozwozem rodzicow podejmowane przez dzieci w wieku dorastania*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka” 2008, nr 7(4).
- Buchalska J., *Nazwisko jako przedmiot ochrony w prawie polskim*, Warszawa 2015.
- Chwyć H., *Zawarcie małżeństwa i jego rejestracja w prawie polskim. Poradnik dla kierowników Urzędów Stanu Cywilnego*, Lublin 1999.
- Gaffke A., Gaffke M., *Vademecum kierownika urzędu stanu cywilnego*, Warszawa 2019.
- Gajda J., Art. 59, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. K. Pietrzykowskiego, wyd. 6, Warszawa 2020.
- Gulczyński A., *Nazwisko dziecka. Ewolucja ukazywania relacji rodzinnoprawnych*, Poznań 2010.
- Haberko J., *Sytuacja prawna ojca dziecka przed i po urodzeniu*, w: *Pedagogika rodziny. Podejście systemowe*, t. 3, *Wychowanie do rodziny*, pod red. M. Marczewskiego, Gdańsk 2018.
- Krzemiński Z., *Rozwód. Komentarz, orzecznictwo, piśmiennictwo, wzory pism*, Kraków 2001.
- Panowicz-Lipska J., Art. 23, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. M. Gutowskiego, t. 1, wyd. 3, Warszawa 2021.

- Pietrzykowski K., *Art. 59, w: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. K. Pietrzykowskiego, wyd. 6, Warszawa 2021.
- Porembka M., Odolczyk K., *Krzywdzenie emocjonalne dziecka w sytuacji konfliktu okołorozwodowego rodziców*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka” 2022, nr 21(2).
- Radwański Z., Olejniczak A., *Prawo cywilne – część ogólna*, wyd. 15, Warszawa 2019.
- Sasiak J., *Art. 59, w: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. M. Habdas, M. Frasa, Warszawa 2021.
- Smyczyński T., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, wyd. 9, Warszawa 2018.
- Sokołowski T., *Art. 59, w: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. H. Doleckiego, T. Sokołowskiego, wyd. 2, Warszawa 2013.
- Strzebinczyk J., *Nazwisko członków małej rodziny (według przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego)*, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy po nowelizacji*, pod red. J. Mazurkiewicz, Wrocław 2010.
- Sylwestrzak A., *Art. 90, w: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. H. Doleckiego, T. Sokołowskiego, wyd. 2, Warszawa 2013.
- Trocha O., *Przemoc psychiczna wobec dziecka – aspekty prawne*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka” 2011, nr 10(4).
- Tunia A., *Czynności kierownika urzędu stanu cywilnego podejmowane przed zawarciem małżeństwa w formie wyznaniowej*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2005, t. 8.
- Wicherek P., *Art. 59, w: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. M. Habdas, M. Frasa, Warszawa 2021.
- Włodarczyk J., *Przemoc wobec dzieci*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka” 2017, nr 16(1).
- Żaczkiewicz-Zborska K., *Zmiana nazwiska dziecka po rozstaniu rodziców*, <https://www.prawo.pl/prawo/zmiana-nazwiska-dziecka-warunki-i-problemy-po-rozwodzie,501257.html> (dostęp: 13 IX 2022).

